

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI

Orta-Ağır Zihinsel Engeli ve
Otizm Spektrum Bozukluğu
Olan Öğrenciler İçin

İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

III. Kademe (9, 10, 11 ve 12. Sınıf)

Ankara, 2018

içindekiler

GİRİŞ.....	5
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	5
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI.....	5
ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ	6
1. DEĞERLERİMİZ.....	6
2. YETKİNLİKLER	6
ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....	7
BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI.....	8
SONUÇ.....	9
İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASI.....	9
1. İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARI.....	9
2. ÖĞRENME ÖĞRETME YAKLAŞIMI.....	10
3. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI.....	11
4. UYGULAMADA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR.....	12
İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI	13
1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI	13
2. HEDEFLERİN YAPISI.....	16
3. HEDEF, HEDEF DAVRANIŞLAR VE AÇIKLAMALAR.....	17
ÖRNEK ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ.....	31

GİRİŞ

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için geliştirilen öğretim programları; öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri bilgi, kavram ve becerileri kazanmalarını, bunları kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmelerini, etkili iletişim kurmalarını, akademik, günlük yaşam, öz bakım gibi alanlarda gelişim sağlamalarını hedefleyen bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Bu nitelik dokusuna sahip bireylerin yetişmesine hizmet edecek öğretim programları salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırmayı hedefleyen, yalın ve anlaşılır bir yapıda hazırlanmıştır. Programlarda bu amaç doğrultusunda bir taraftan farklı konu ve kademelerde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden hedeflere ve açıklamalara, diğer taraftan bütünsel ve bir kerede kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmiştir. Her iki gruptaki hedef ve açıklamalar ilgili disiplinin yetkin, güncel, geçerli ve eğitim öğretim sürecinde hayatla ilişkileri kurulabilecek niteliktedir. Bu hedefler ve açıklamalar, eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla yalın bir içeriğe işaret etmektedir. Böylelikle anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, günlük hayatta değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünlük olmuş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ AMAÇLARI

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları”, “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de yer alan “Özel Eğitimin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, birinci, ikinci ve üçüncü kademe seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimini tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundularak dil ve iletişim, öz bakım ve günlük yaşam, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini sağlamak,
2. Birinci kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin gelişim ve öğrenme düzeylerine uygun olarak dil ve iletişim, öz bakım ve günlük yaşam, bedensel, bilişsel, sosyal ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek, günlük yaşamlarında ihtiyaç duyacakları temel akademik becerileri kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak bağımsız bireyler olarak hayatlarını sürdürmelerini sağlamak,
3. İkinci kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, toplumla etkileşimini, bütünlükmesini sağlayacak şekilde yeterliliklerle donatılmış bireyler olmalarını sağlamak,
4. Üçüncü kademe eğitimini tamamlayan öğrencilerin birinci ve ikinci kademede kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, insanlarla etkileşim kurabilen, toplumsal kurallara uyum sağlayabilen, toplumsal yaşama katılım için çabalayan, yaşamlarını bağımsız olarak sürdürebilen bireyler olmalarını sağlamak, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ)” ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hayata ve bir mesleğe hazır, toplum hayatında üretime katkısı olan, millî ve manevi değerleri benimseyen bireyler olmalarını sağlamaktır.

ÖĞRETİM PROGRAMLARININ PERSPEKTİFİ

Eğitim sistemimizin temel amacı bireye değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlar kazandırmaktır. Bilgi, beceri ve davranışlar öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerlerimiz ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kurmaktadır. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından günümüze ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Yetkinlikler ise bu mirasın hayata aktarımıdır. Bu yönüyle değerlerimiz ve yetkinlikler birbirinden ayrılmaz bir şekilde öğrenme öğretme süreçleriyle kazandırmaya çalıştığımız bilgi, beceri ve davranışlar ile birlikte ele alınarak programın perspektifini oluşturmaktadır.

1. DEĞERLERİMİZ

Değer; bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen, birleştirici olgulardır. Aynı zamanda değerler, toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir. Değer eğitiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerini sağlamaktır. Değerler, insanın tutum ve davranışlarını biçimlendirmede önemli bir role sahiptir.

Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. "Eğitim programı"; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır.

Öğretim programlarında yer alan "kök değerler" şunlardır: adelet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

2. YETKİNLİKLER

Eğitim sistemimiz yetkinliklerde bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip karakterde bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Öğrencilerin hem ulusal hem de uluslararası düzeyde; kişisel, sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları beceri yelpazesi olan yetkinlikler Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde belirlenmiştir. TYÇ'de anadilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim / teknolojiye temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere sekiz anahtar yetkinlik belirlenmiştir. Özel eğitim çerçevesinde yabancı dillerde iletişim ve inisiyatif alma ve girişimciliğe ait yetkinlikler öğretim programlarında ele alınmamıştır. Bu yetkinliklere ilişkin bilgi ve beceriye ait davranışlar orta ve ağır engel düzeyindeki öğrencilere kazandırılmamaktadır. Öğretim programlarında ele alınan yetkinlikler TYÇ'de aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

1. *Anadilde iletişim:* Kavram, düşünce, görüş, duygu ve olguları hem sözlü hem de yazılı olarak ifade etme ve yorumlama (dinleme, konuşma, okuma ve yazma); eğitim ve öğretim, iş yeri, ev ve eğlence gibi her türlü sosyal ve kültürel bağlamda uygun ve yaratıcı bir şekilde dilsel etkileşimde bulunmaktır.

2. *Matematiksel yetkinlik ve bilim / teknolojide temel yetkinlikler:* Matematiksel yetkinlik, günlük hayatta karşılaşılan bir dizi problemi çözmek için matematiksel düşünme tarzını geliştirme ve uygulamadır. Sağlam bir aritmetik becerisi üzerine inşa edilen süreç, faaliyet ve bilgiye vurgu yapılmaktadır. Matematiksel yetkinlik, düşünme (mantıksal ve uzamsal düşünme) ve sunmanın (formüller, modeller, kurgular, grafikler ve tablolar) matematiksel modlarını farklı derecelerde kullanma beceri ve isteğini içermektedir.

Bilimde yetkinlik, soruları tanımlamak ve kanıta dayalı sonuçlar üretmek amacıyla doğal dünyanın açıklanmasına yönelik bilgi varlığına ve metodolojiden yararlanma beceri ve arzusuna atıfta bulunmaktadır. Teknolojide yetkinlik, algılanan insan istek ve ihtiyaçlarını karşılama bağlamında bilgi ve metodolojinin uygulanması olarak görülmektedir. Bilim ve teknolojide yetkinlik, insan etkinliklerinden kaynaklanan değişimleri ve her bireyin vatandaş olarak sorumluluklarını kavrama gücünü kapsamaktadır.

3. *Dijital yetkinlik:* İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.
4. *Öğrenmeyi öğrenme:* Bireyin kendi öğrenme eylemini etkili zaman ve bilgi yönetimini de kapsayacak şekilde bireysel olarak veya grup hâlinde düzenleyebilmesi için öğrenmenin peşine düşme ve bu konuda ısrarcı olma yetkinliğidir. Bu yetkinlik, bireyin var olan imkânları tanıyarak öğrenme ihtiyaç ve süreçlerinin farkında olmasını ve başarılı bir öğrenme eylemi için zorluklarla başa çıkma yeteneğini kapsamaktadır. Yeni bilgi ve beceriler kazanmak, işlemek ve kendine uyarlamak kadar rehberlik desteği aramak ve bundan yararlanmak anlamına da gelir. Öğrenmeyi öğrenme, bilgi ve becerilerin ev, iş yeri, eğitim ve öğretim ortamı gibi çeşitli bağlamlarda kullanılması ve uygulanması için önceki öğrenme ve hayat tecrübelerine dayanılması yönünde öğrenenleri harekete geçirir.
5. *Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler:* Bu yetkinlikler kişisel, kişiler arası ve kültürler arası yetkinlikleri içermekte; bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak; gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar. Vatandaşlıkla ilgili yetkinlik ise bireyleri, toplumsal ve siyasal kavram ve yapılarla ilişkin bilgiye, demokratik ve aktif katılım kararlılığına dayalı olarak medeni hayata tam olarak katılmaları için donatmaktadır.
6. *Kültürel farkındalık ve ifade:* Müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiridir.

ÖĞRETİM PROGRAMLARINDA ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Değerlendirme, öğretme ve öğrenmenin etkililiğini belirlemek amacı ile yapılan, öğretimle ilgili verilerin toplanmasını ve yorumlanmasını içeren çok adımlı ve sistematik bir süreçtir. Öğrenme, öğretme ve planlamayı doğrudan etkileyen ve eğitim sisteminin temel öğelerinden biri olan değerlendirmeye öğretim programında önemli bir yer verilmiştir.

Öncelikle öğrencilerin öğrenme alanlarındaki performansını belirlemek ve performansına dayalı olarak Bireyselleştirilmiş Eğitim Programını (BEP) hazırlamak için ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Sürekli değerlendirme tüm öğrencilerin ilerlemelerinin tespiti için önemlidir. Öğretim öncesinde yapılan değerlendirme, öğrenci hakkında bilgi edinilmesini ve öğrenme hedeflerinin belirlenmesini; öğretim sırasında

yapılan değerlendirme, öğrenci ve öğretmene geri bildirim verilmesini; öğretim sonunda yapılan değerlendirme ise öğrenme hedeflerinin karşılanıp karşılanmadığı ve belirli alanlarda değişiklik yapılması gerekip gerekmediği hakkında karar vermeyi sağlayacaktır. Toplanan veriler sistematik olarak kayıt edilmelidir. Öğretim öncesi, sırası ve sonrasında yapılan tüm değerlendirmeler uygulanan öğretim konusunda yol gösterir. Öğrenci nasıl öğrenmektedir? Ne tür ipuçlarına ihtiyaç duymaktadır? En fazla desteklenmesi gereken alan nedir? Ne tür öğretimsel uyarlamalara ihtiyacı bulunmaktadır? Uygun ölçme değerlendirme süreçlerine yer verilerek bu tür sorulara cevap verilmelidir.

Ölçme değerlendirme ilkelerinden aşağıdakilere dikkat edilmelidir:

1. Ölçme ve değerlendirme çalışmaları öğretim programının tüm bileşenleri ile azami uyum sağlamalı, hedeflerin ve açıklamaların sınırları esas alınmalıdır.
2. Ölçme değerlendirme, yetersizliği olan öğrencinin bireysel özelliklerine göre biçimlendirilmelidir.
3. Öğretim programı, ölçme sürecinde kullanılacak ölçme araç ve yöntemleri açısından uygulayıcılara yol gösterir. Bu araç ve yöntemlerin uygulanmasında gerekli uygulama ilkelerine uyulmalıdır.

BİREYSEL GELİŞİM VE ÖĞRETİM PROGRAMLARI

Öğretim programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrencinin çok yönlü gelişimsel özelliklerine dair mevcut bilgi ve birikimi dikkate alınarak ve aralarındaki ilişki göz önünde bulundurularak bazı temel gelişim ilkelerine göre program düzenlenmiştir. Öğretim programları, insan gelişiminin belirli bir dönemde sonlanmadığı ve gelişimin hayat boyu sürdüğü ilkesi ile hazırlanmıştır. Bu sebeple öğretim programlarında, her yaş döneminde bireylerin gelişim özelliklerini dikkate alarak, destekleyici önlemler alınması önerilmektedir. Gelişim, hayat boyu sürse de tek ve bir örnek yapıda değildir. Evreler hâlinde ilerler ve her evrede bireylerin gelişim özellikleri farklıdır. Evreler de başlangıç ve bitişleri açısından homojen değildir. Bu sebeple programlar olabildiğince bunu göz önünde bulunduran bir hassasiyetle yapılandırılmıştır. Programların hedeflerini gerçekleştirme sürecinde gerekli uyarlamaların öğretmen tarafından yapılması beklenir. Gelişim dönemleri ardışık ve değişmeyen bir sıra izler. Her evrede olup bitenler takip eden evreleri etkiler. Öte yandan bu ardışıklık basitten karmaşığa, genelden özele ve somuttan soyuta doğru gelişim gibi belirli yönelimlerle karakterize edilir. Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön koşul ve ardılığı noktasında dikkate alınmış hem de kademeler düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbirleriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur.

Öğretim programlarında insan gelişiminin bir bütün olduğu ilkesi ile hareket edilmiştir. İnsanın farklı gelişim alanlarındaki özellikleri birbirleri ile etkileşim hâlinindedir. Söz gelimi dil gelişimi bilişsel gelişimini etkiler ve bilişsel gelişiminden etkilenir. Bu sebeple öğretmenlerden, öğrencinin edindiği bir hedefin gelişimde başka bir alanı da etkileyeceğini dikkate alması beklenir.

Öğretim programları bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak yapılandırılmıştır. Bireyler arası farklılık bir bireyin diğerlerinden birden fazla özelliği bakımından farklı olmasıdır. Tüm öğrenciler için; bireysel özellikleri, performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda öğretim programları temel alınarak “Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı” hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. BEP’de yer alacak olan hedeflerin belirlenmesinde, öğrenme öğretme sürecinin düzenlenmesinde ve başarının değerlendirilmesinde o öğrencinin hazır bulunuşluğu, bilişsel, sosyal ve bedensel özellikleri farklılaşabilir. Bu nedenle öğrenme öğretme süreci planlanırken öğrencilerin bireysel farklılıkları (mevcut performansları, hazır bulunuşluk düzeyleri, öğrenme stilleri ve ihtiyaçları, sosyokültürel farklılıkları vb.) göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ

Programları güncelleme sürecinde hangi işlemlerden ve aşamalardan geçildiği aşağıda sıralanmıştır.

- Farklı ülkelerin özel eğitim programları incelenmiş,
- Yurt içinde ve yurt dışında öğretim ve programlar üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmış,
- Başta Anayasamız olmak üzere ilgili mevzuat, kalkınma planları, hükümet programları, şûra kararları, siyasi partilerin programları, sivil toplum kuruluşları ve sivil araştırma kurumları tarafından hazırlanan raporlar vb. dokümanlar analiz edilmiş,
- Millî Eğitim Bakanlığı programlar ve öğretim materyalleri daire başkanlıkları tarafından öğretmen ve yöneticilerin program gereksinimleri hakkında görüşleri alınmış,
- Öğretmenlerden programların hedefleri ve yapısı hakkında görüş alınmış; bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler, Bakanlığımızın ilgili birimlerinden uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınınca değerlendirilmiştir. Yapılan tespitler doğrultusunda öğretim programlarımız hazırlanmıştır.

İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ UYGULANMASI

1. İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖZEL AMAÇLARI

İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin sosyal yeterlilikleri ve öğrenme özellikleri dikkate alınarak hazırlanmıştır. Program, öğrencilerin başkalarıyla sözlü veya alternatif bir iletişim becerisi kullanarak başkalarıyla ilişki geliştirebilmelerini, başkalarının konuşmalarını anlayabilmelerini, insanların duygularını tanıma, anlama ve ifade edebilmelerini, duygu durumlarını düzenleyebilmelerini, olumlu kararlar verebilmelerini, kendi yaşantılarıyla arkadaşlık ilişkileri geliştirebilmelerini, toplumsal kurallara uyabilmelerini, sorumluluk sahibi ve nazik bireyler olabilmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içerisinde yapılandırılmıştır. Üçüncü Kademe öğrencilerin sosyal beceri yeterliliklerini geliştirirken sahip olmaları gereken beceriler olduğunu vurgulamaktadır. Öğretim programında öğrenme alanlarındaki beceriler birbiriyle ilişkili ve bütünlük içinde ele alınmaktadır. Öğrenme alanlarının her birinde edinilen bilgi ve beceriler öğrenme sürecinde birbirini tamamlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin gelişim özellikleri, yaşları ve becerilerin işlevselliği göz önünde bulundurularak dersin hedefleri yapılandırılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri ile 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de ifade edilen Özel Eğitimin Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi ile öğrencilerin;

- Sözlü etkileşim başlatma ve karşılıklı sohbet etme becerilerini geliştirmeleri,
- Başkalarıyla sözlü ve sözsüz etkileşim başlatmaları ve başkalarının başlattığı etkileşimleri sürdürmeleri,
- Temel duyguları tanıyabilmeleri,
- Duygularını karşısındaki kişiye ifade edebilmeleri,
- Önceden planlanan etkinliklere uyabilmeleri,
- Geçişlerde uygun davranışlar sergileyebilmeleri,
- Bir sorun karşısında çözüm üretebilmeleri ve uygun davranışlar sergileyebilmeleri,
- Çeşitli durumlar karşısında uygun reddetme davranışları sergileyebilmeleri,

- Tercih etmedikleri bir durum olduğunda eğer uygun ise esnek davranabilmeleri,
- Akranlarıyla etkileşim kurma becerilerini geliştirebilmeleri,
- Verilen sözü yerine getirebilmeleri,
- Toplumsal ortamlarda temel davranış kurallarına uyabilmeleri,
- Nezaket bildiren ifadeler kullanabilmeleri,
- Alternatif destekleyici iletişim becerilerini geliştirebilmeleri amaçlanmıştır.

2. ÖĞRENME ÖĞRETME YAKLAŞIMI

İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı; öğrencinin iletişim ve sosyal beceri yeterliliklerini göz önünde bulunduran ve öğrenciyi merkeze alan bir yaklaşımla hazırlanmış olup, bütün kazanımlar sürekli gelişme ve ilerleme gösteren bir yapı altında bir bütünlük içerisinde tasarlanmıştır. Öğrencilerin sosyal becerileri tecrübe edinerek sosyal yeterliliklerini geliştirmelerini sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı'nda öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını temele alan öğrenci merkezli bir tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Ayrıca öğrenme ortamlarının öğrenciye yeni öğrendiklerinin pekiştirilmesi için fırsatlar sunması önemli bir özellik olarak benimsenmiştir. Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere yönelik bu program aynı zamanda işlevsel nitelik taşımaktadır. Bu anlamda programda yer verilen hedef davranışlar günlük yaşamda birey ve toplum için önemli ve geçerli davranışlardır. Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için hazırlanmış olan İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı'nın felsefi temelleri, pragmatist felsefenin eğitime uygulanması olarak ele alınan ilerlemecilik eğitim felsefesiyle örtüşmektedir. Çünkü programda öğrenci gereksinimlerini merkeze alan ve öğrenci için işlevsel değeri olan bilgi, beceri ve tutumlar öğretilmektedir.

Öğretim programına temel olan öğrenme yaklaşımları ise Uygulamalı Davranış Analizidir. İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı okul çağındaki orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal beceri yeterlilikleri, sosyal beceri gereksinimleri ve UDA'nın temel özellikleri dikkate alınarak geliştirilmiştir.

UDA, davranış ilkelerinden elde edilen yöntemleri, sosyal açıdan önemli davranışları anlamlı bir düzeye kadar geliştirmek için sistematik bir şekilde uygulayan ve davranışın gelişiminden sorumlu yöntemlerin etkililiğini deneysel çalışmalarla kanıtlayan bir bilim dalıdır. Objektif şekilde tanımlanabilen ve gözlemlenebilen sosyal açıdan önemli davranışlar üzerine odaklanır; kullanılan yöntem ile davranışta meydana gelen ilerleme arasındaki güvenilir ilişkiyi kanıtlarken üzerinde çalışılan davranıştaki gelişmeyi araştırır; bilimsel tanımlama, ölçme ve analiz yöntemleri kullanır.

Analitik olma özelliği hedeflenen davranışın ortaya çıkmasını sağlayan veya çıkmasına engel olan olayın (Uyaran), görevini gerçekten yerine getirmesini gerektirir. Analiz, belirli bir uyaran ile belirli bir davranışın üzerinde kontrol kurduğumuzda ya da 'davranışın ortaya çıkmasını veya yok olmasını' sağladığımızda gerçekleşmiş olur.

Uygulamalı davranış analizi, uygulamada değeri olan davranışlarda önemli ölçüde değişimi hedefler. Davranış değiştirmenin etkililiğiyle ilgili soruya genelde başka bir soruyla cevap verilir. Davranış ne kadar değişmeli? Bu soruyu davranışla mücadele eden kişilerin, örneğin ailelerin ve eğitimcilerin cevap vermesi gerekir.

Son olarak; uygulamalı davranış analizi genellenebilen davranış değişikliğini hedefler. Bunun anlamı yeni davranış, zamana dayanıklı olmalı, birçok farklı ortamda ortaya çıkmalı ve diğer farklı davranışlara da

yayılabilir olmalıdır. Genelleme daima dikkatlice programlanmalı ve bunun eğitim sürecinde çok önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır.

Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere yönelik geliştirilmiş olan bu program, bireysel temelleri dikkate alarak oluşturulmuştur. Öğrenci, programın en önemli parçasıdır. Öğrenme alanları ve etkinlikler birey için seçilmiş ve düzenlenmiştir. Öğrenme yaşantıları bireyin ilerideki gereksinimleri göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Özellikle bu program, program geliştirme açısından aşağıda belirtilen bireysel temeller dikkate alınarak geliştirilmiştir.

- Her öğrencinin bir birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
- Öğrencinin kişisel mutluluğunu ve başarıya duygusunu kazandırmak için çaba gösterir.
- Öğrencinin gelecekteki hayatı için rehberdir.
- Günümüzdeki engelli bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine rehberdir.
- Öğrencinin fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı bir birey olarak yetişmesini hedef almıştır.

Tüm öğrenciler için bireysel özellikleri, performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı temel alınarak "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP)" hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. BEP'de yer alacak hedeflerin belirlenmesinde, öğrenme öğretme sürecinin düzenlenmesinde ve başarının değerlendirilmesinde o öğrencinin hazır bulunuşluğu, bilişsel, sosyal ve bedensel özellikleri dikkate alınmalıdır. Öğrenme öğretme sürecinde mümkün olduğunca bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmalıdır. Bu teknolojilerin kullanılması öğretim stratejilerini zenginleştirirken aynı zamanda öğrencilerin öğrenmelerini destekleyecektir.

Dersin işlenişinde ve uygulamalarda görsel iletişim araçlarına yer verilmeli; slayt, bilgisayar, televizyon, etkileşimli tahta, internet, EBA içerikleri vb. etkin olarak kullanılmalıdır. Teknolojik araç ve gereçler kullanılırken gizlilik, bütünlük ve erişilebilirlik göz önüne alınmalı ve internetin güvenli kullanımı konusunda gerekli uyarılar yapılmalı ve tedbirler alınmalıdır. Dijital kaynakların, özellikle internetten indirilen materyallerin kullanımında intihal yapılmamalı, etik kurallara ve telif haklarına uyulmalıdır.

3. ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMI

Öğrencilerin öğrenme alanlarındaki performanslarını belirlemek amacıyla belirli ölçme araçlarından yararlanılır. Öğretmen tarafından da geliştirilebilen bu araçlarla elde edilen veriler;

4. Öğrencilerin öğretimi hedeflenen davranışı öğrenmeye hazır olup olmadıklarını,
5. Geliştirilen öğretim programının etkililiğini,
6. Öğretimin sonlandırılma kararının verilmesini,
7. Öğretimle ne düzeyde genellenebilen davranış değişikliğinin sağlanabildiğini,
8. Öğretim sonlandıktan sonra etkisinin devam edip etmediğini (izleme) değerlendirmek amacıyla kullanılır.

Öğrencilerin programla kazandırılması hedeflenen bilgi ve becerileri ne oranda edindiğinin tespitinde kullanılan ölçme ve değerlendirme uygulamaları sürekli olmalıdır. Değerlendirme süreci birçok basamağı içermelidir. Bu basamaklar aşağıda verilmektedir.

Programın Gözden Geçirilmesi: Öğretim programını gözden geçirerek, öğrenme alanlarına göre nereden başlanacağına karar verilmelidir.

Öğretim Öncesinde Veri Toplama:

Kaba Değerlendirme: Program öğrenme alanları ve hedefleri gözden geçirdikten sonra kaba değerlendirme araçları programa göre geliştirilmelidir. Kaba değerlendirme araçları olarak kontrol listeleri, gözlemler ve görüşmelerden yararlanılabilir. Bu tür ölçümler öğrencinin performansı hakkında kabaca bilgi verecek ve ayrıntılı değerlendirme için yol gösterecektir.

Ayrıntılı Değerlendirme Araçları Hazırlanması ve Uygulanması: Seçtiğiniz öğrenme alanına göre Uygulamalı Davranış Analizinin ölçme ve değerlendirme yöntemlerinden yararlanılabilir. Örneğin davranışın süresi ya da sayısı kayıt edilebilir. Bunun için hedef beceri değerlendirme formları geliştirilebilir. Öğretim öncesinde yapılan ayrıntılı değerlendirme öğretime nereden başlanacağına yol gösterecektir. Bu değerlendirmeden sonra hedef davranışlar belirlenerek öğretime başlanabilir.

Öğretim Sırasında Veri Toplama: Öğrenciye seçilen öğrenme alanında yer alan hedef davranışlar öğretilirken değerlendirme yapılmalıdır. Öğretim sırasında yapılan bu değerlendirmeler öğretimin düzenlenmesinde rol oynar.

Öğretim Sonunda Veri Toplama: Öğretim oturumlarında hedeflenen yönde ilerleme sağlayan öğrencilerde öğretim öncesinde kullanılan ölçme araçları ile belirlenen hedeflere ulaşım ulaşıldığı saptanmalıdır.

Toplanan Verilerin Kayıt Edilmesi: Öğrenci performansı sürekli kayıt edilerek öğrenci performansı kayıt altına alınmalı ve grafiksel analizi yapılmalıdır. Kayıtlar sistematik olarak tutulmalı ve analiz edilmelidir.

Sonuçları Değerlendirilmesi ve Gerekli Düzenlemelerin Yapılması: Öğretim öncesi, sırası ve sonrasında yapılan tüm değerlendirmeler uygulanan öğretim konusunda yol gösterir. Öğrenci nasıl öğrenmektedir? Ne tür ipuçlarına ihtiyaç duymaktadır? En fazla desteklenmesi gereken alan nedir? Ne tür öğretimsel uyarlamalara ihtiyacı bulunmaktadır? Eğer uygun değerlendirme süreçlerine yer verildiyse, bu tür sorulara cevap verilebilecek ve birçok problemlerin üstesinden gelinebilecektir.

4. UYGULAMADA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Sosyal yeterlilik, bireyin iletişim becerilerini de kullanarak gereksinim duyduğu ve ilgili durumlarda bağlama uygun olarak akranlarıyla ve yetişkinlerle etkili, uygun ve nitelikli sosyal etkileşimler kurması ve bu etkileşimleri sürdürmesi için gereksinim duyduğu sosyal, duygusal ve bilişsel becerilerdir. Sosyal beceriler ise, iletişim becerilerimizi de kullanarak etrafımızdaki kişilerle ilişki kurmamızı ve bu ilişkiyi sürdürmemizi sağlayan becerilerdir. Sosyal becerilerimiz başkalarından öğrenmemizi, arkadaşlık ilişkisi kurmamızı, bu ilişkileri geliştirmemizi ve sürdürebilmemizi kolaylaştırır. Ayrıca sosyal bir durumda ne söyleneceği, doğru kararların nasıl verileceği ve çeşitli sosyal durumlarda nasıl davranılacağı konusunda temel oluşturur. Öğrenciler yeterli sosyal becerilere sahip olabilselerse bir sorunla karşılaştıklarında daha esnek olabilmekte, sorunlara uygun ve güvenli çözüm yolları bulabilmektedirler.

Tipik gelişim gösteren öğrenciler etraflarındaki kişilerle doğal yollardan sosyal ilişki geliştirebilirken, zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler genellikle sosyal durumları oluşturan farklı bilgileri, bu durumlarda nasıl davranılması gerektiğine dair ipuçlarıyla ilişkilendiremezler ve sosyal durumları anlaşılması güç ve karmaşık durumlar olarak algırlar. Bu problemin doğal bir sonucu olarak, zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler özellikle toplumdan olumlu tepkiler almalarını ve olumsuz tepkilerden kaçınmalarını sağlayan (Örneğin, etkileşim başlatma, konuşma, iltifatta bulunma, bir oyuna katılma gibi) becerileri sergilemede zorlanırlar.

Orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için iletişim ve sosyal beceri öğretimi gerçekleştirirken, öğrencilerin sosyal yeterlilikleri ile gelişim özellikleri dikkate alınmalı ve öğretim planları öğrencilerin performans düzeyleri ve öğrenme özellikleri dikkate alınarak geliştirilmelidir.

Ne kadar çok çalışılırsa çalışılsın veya pekiştirme oranı ne kadar yüksek olursa olsun isteklerini bildirmeyen öğrenciler olacaktır. Bu durumda olan öğrenciler varsa plan değiştirilmesi gerekir. Öğrenmeyen bir çocuşa sürekli pekiştireç vermemelidir. Pekiştirmenin kuralı, pekiştirilen davranışın artacağı şeklindedir. Eğer öğrenci zaten konuşmadığı ve iletişim kurmadığı için ödüllendiriliyorsa, sessizliği pekişecektir.

Sözlü iletişim kuramayan öğrencilere yardımcı olacak alternatif iletişimi destekleyen sistemler kullanılmalıdır. Öğrenci daha önce hiç konuşmamışsa veya ona isteklerini sözlü olarak bildirmeyi kazandırma konusunda uğraşıldığı halde tepki vermemişse, konuşamayan çocuklar için hazırlanan ve bu programda ADİB olarak kısaltılan Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri öğrenme alanından hedef belirlenmelidir. Birisini konuşmaya zorlamak imkânsızdır, dolayısıyla ağızdan söz çıkartmaya yönelik ipucu vermek işe yaramayacaktır. Çocuđa “ kedi de,” denir ve o bir tepki vermezse, sözcüğü oluşturabilmesi için ses tellerindeki havaya müdahale edebilmenin yolu yoktur. Ancak kedi sözcüğünü, işaretle anlatmasına yardımcı olunabilir veya bir kedi resmine işaret etmesi sağlanabilir.

Ancak konuşamayan çocukların konuşma becerilerinin desteklenmesine devam edilmelidir. Ailelerinin ve uzmanların raporlarına göre konuşmadığı bildirilen daha büyük yaş guruplarından çocuklarla çalışıldığında bu çocukların da konuşma becerilerinde ilerlemeler olduğu görülmüştür.

İLETİŞİM VE SOSYAL BECERİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

Orta-ağır zihin engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerin uyumsal davranışları ile sosyal becerilerini geliştirmeyi amaçlayan İletişim ve Sosyal Beceriler Dersi Öğretim Programı, iletişim ve sosyal yeterlilikleri artırmaya yönelik düzenlenmiştir. Öğretim programında yer alan öğrenme alanları; Yönergelere Uyma, Söziçi, Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme, İlişki Geliştirme, Duygu ve Davranış Yönetimi, Duygu Düzenleme, Olumlu Karar Verme, Akran Etkileşimi, Sorumluluk, Olumlu ve Düzeltici Geri Bildirim, Toplumsal Yaşam Kuralları, Nezaket Kuralları ve ADİB olmak üzere 13 ana başlık altında düzenlenmiştir.

1. ÖĞRETİM PROGRAMININ YAPISI

Yönergelere Uyma: Başkalarının verdiği talimatları yerine getirme becerilerini içerir. Programda, sözel olmayan becerilere tepki vermeyi öğretmek önemlidir ve öğretim programının en başında yerini alır. Başlangıç için bu tür programlar çok uygundur çünkü hem ipucu vermesi kolaydır (çocuğun konuşması gerekmemektedir) hem de herhangi bir öğretim alanına geçmeden önce tüm çocukların yönergeleri nasıl takip edeceklerini (alıcı dil becerileri) öğrenme zorunlulukları olduğundan hazırlayıcıdır. Çocuđa vereceğiniz ilk yönergeler daima onun takip edebileceği kadar basit olmalıdır.

Söz-İçi: Bu öğrenme alanı, sohbet edebilmenin esası olan sorulan sorulara cevap verebilme becerilerini kapsar. Tipik bir sohbette üç sözel becerinin karışımı bulunur. İleri seviyede adlandırmalar ve yorumlar genellikle ilgi edinmek için yapılan isteklerdir ve çoğunlukla sohbet başlatmaya hizmet ederler. Bu ileri istek bildirme becerilerini geliştirmede orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilerini ze verilen yönergelerin çok net, açık yapılması gerekir. Söziçi becerilerini öğretmeye başladığınızda, öğrencilerinizin aşına olduğu ve sık duyduğu şarkıları seçin. “Ali Baba'nın Çiftliđi” şarkısı, az konuşan çocuklar için çok iyi bir seçimdir. Siz taklidi yaptıktan sonra “diye bağırır” şeklinde boşluk doldurmak veya “me me” gibi hayvan seslerini şarkı içinde söylemek genellikle kolay verilebilecek tepkilerdir.

Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme: Bir başkasından yönerge almadan sözlü bir etkileşim başlatma, belirli bir konu hakkında karşılıklı sıra alarak konuşma becerisi. Sözel etkileşim ve karşılıklı sohbet becerilerini geliştirmek için öğrencinin konuşmaktan hoşlandığı konular tercih edilmelidir. Örneğin, konuşması trenler ile sınırlıysa, dondurma arabası hakkında konuşun ve konuşmayı yiyeceklerle doğru genişletin veya farklı yerler ile ilgili konuşun ve konuşmayı dağ manzarası veya çöl manzarasına doğru genişletin. Zamanla yeni konular hakkında sohbet etmeye geçin ancak eski konularla ilgili konuşmaları görmezden gelmeyin.

İlişki Geliştirme: Bu öğrenme alanı diğer öğrenme alanlarına ön koşul oluşturabilen temel sosyal becerilerden oluşmaktadır. Bu beceriler göz kontağı kurma, adına tepki verir, işaret edilen noktaya dikkatini yönelme, etkileşimlere tepkide bulunma, basit selamlaşma/vedalaşma ifadelerini kullanma ve davranışlarını gösterme, tanışma ve tanıştığı kişilerle sosyal etkileşime girme.

Duygu ve Davranış Yönetimi: Bu öğrenme alanı öğrencilerin planlanan etkinliklere uyma, sınıf içi kurallara uyma ve etkinlik geçişlerinde duygu durumlarını düzenleyerek uygun davranışlar göstermeleri ile ilgili becerileri kapsar.

Duygu Düzenleme: Bu öğrenme alanı öğrencilerin tercih etmediği konular ya da etkinlikler ile ilgili uygun tepkide bulunmalarını, hata yaptıklarında veya önceden planlanan etkinlikleri değiştirildiğinde ya da beklenmedik durumlarda oluşan sorunlara çözüm bulma yollarını içerir.

Olumlu Karar Verme: Bu öğrenme alanı başkalarının isteklerini kabul ettiğini veya onları reddettiğini vücut dili, sözcük ve cümlelerle uygun şekilde ifade etme becerilerini içerir.

Akran Etkileşimi: Bu öğrenme alanı akranının sözlü ve sözsüz etkileşimlerine sözlü karşılık verme, akran etkileşim becerilerini geliştirmek amacıyla düşük ve yüksek teknolojik sistemlerden yararlanma, akranıyla oyun oynama, karşılıklı konuşma ve akranına belirli bir konuda öğretim yapma becerilerini içerir.

Sorumluluk: Bu öğrenme alanında kardeşiyle ilgili sorumlulukları yerine getirme ve öğrencinin verdiği sözü yerine getirme becerilerinin yanında saatlik veya gün içinde verilen randevularına uyma becerilerinin öğretimi hedeflenmiştir.

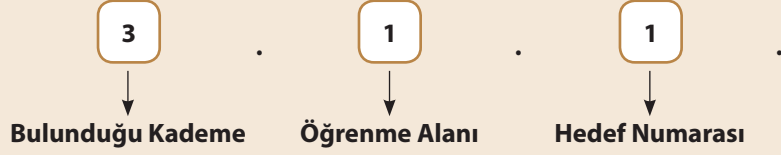
Olumlu ve Düzeltici Geribildirim: Bu öğrenme alanında başkalarından aldığı düzeltici geri bildirim olumlu tepki verme becerilerinin öğretimi hedeflenmiştir.

Toplumsal Yaşam Kuralları: Bu öğrenme alanında yemeğini içinde yaşadığı toplum tarafından kabul edilen kurallar çerçevesinde yeme, özellikle insanların birlikte yemek yediği anlarda bir konu hakkında sohbet başlatma, başkalarının sohbetlerini sürdürme, okul, otobüs vs çeşitli ortamlarda toplumsal kurallara uyma, misafir selamlama ve vedalaşma becerilerinin öğretimi hedeflenmiştir.

Nezaket Kuralları: Bu öğrenme alanı nezaket bildiren ifadelerin kullanımını, birinden bir şey alırken izin isteme, başkalarıyla ortak bir iş yaparken istekli davranma ve ayrıca yardıma ihtiyacı olduğu durumlarda başkalarından yardım talep etmek amacıyla bilgi, hizmet ve ilgi isteme davranışlarının öğretimi içerir.

Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri (ADİB): Bu öğrenme alanı sözel yolla iletişime geçemeyen öğrenciler için kullanılan teknik ve stratejilerin kullanımını içerir ve dili destekleyen her sistemi içinde barındırır. Üçüncü Kademe İletişim ve Sosyal Beceriler Öğretim Programı Alternatif Destekleyici İletişim Becerileri öğrenme alanı kapsamında öğrencilere kendilerine sorulan kişisel bilgi sorularına, 5N1K sorularına ve 'Bir sorun mu var?' sorusu sorulduğunda karşısındaki kişilere yazılı cevap verme becerilerinin öğretimi hedeflenmiştir.

İletişim ve Sosyal Beceriler öğretim programında **Kademe, Öğrenme Alanı, Hedef**'e ilişkin kodlamada aşağıdaki sistematik izlenmiştir.

2. HEDEFLERİN YAPISI

Tablo 1. Öğretim Programının Öğrenme Alanları Hedef ve Hedef Davranış Sayıları

Öğrenme Alanları	Hedef Sayıları	Hedef Davranış Sayıları
Yönergelere Uyma	1	4
Söz-İç	3	10
Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme	5	24
İlişki Geliştirme	3	7
Duygu ve Davranış Yönetimi	2	5
Duygu Düzenleme	2	9
Olumlu Karar Verme	2	4
Akran Etkileşimi	2	7
Sorumluluk	2	5
Olumlu ve Düzeltici Geri Bildirim	1	3
Toplumsal Yaşam Kuralları	5	25
Nezaket Kuralları	6	20
ADİB	1	3
Toplam	35	126

Tablo 2. Hedeflerin Öğrenme Alanlarına Göre Dağılımı

Öğrenme Alanları	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor	Toplam
Yönergelere Uyma	-	-	1	1
Söz-İç	2	-	1	3
Sözlü Etkileşim Baş. ve Kar. Soh. Etme	3	-	2	5
İlişki Geliştirme	5	-	2	7
Duygu ve Davranış Yönetimi	-	2	-	2
Duygu Düzenleme	-	2	-	2
Olumlu Karar Verme	1	1	-	2
Akran Etkileşimi	-	2	3	5
Sorumluluk	-	3	-	3
Olumlu ve Düzeltici Geri Bildirim	-	-	1	1
Toplumsal Yaşam Kuralları	2	-	1	3
Nezaket Kuralları	1	4	-	5
ADİB	1	-	-	1
Toplam	15	14	11	40

3. HEDEF, HEDEF DAVRANIŞLAR VE AÇIKLAMALAR

Bu bölümde orta-ağır zihinsel engeli ve otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için hazırlanan öğretim programının öğrenme alanlarına göre hedef ve hedef davranış sayıları, hedeflerin öğrenme alanlarına göre dağılımı ve her öğrenme alanının hedefleri, hedef davranışları, önerilen öğretim yöntem ve teknikleri ile önerilen ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçları verilmiştir.

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Yönergelere Uyuma	3.1.1. Yönergeleri yerine getirir.	1.1. İşi ile ilgili yönergeleri yerine getirir. 1.2. İş ortamına ait yönergeleri, yapılandırılmış ortamda yerine getirir. 1.3. Bir sorumluluk verildiğinde yerine getirir. 1.4. İş yerinde aktarılan mesajı ailesine / öğretmenine iletir.	Ayrık denemelerle öğretim Uyarana ipucu ekleme İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Söz-İç	3.2.1. Sorulara cevap verir.	1.1. "Bir sorun mu var?" sorusuna cevap verir. 1.2. İşi hakkında sorulara cevap verir. 1.3. Yeni bir durum / nesne ile ilgili sorulara cevap verir. 1.4. Uzak geçmiş olaylarla ilgili sorulara cevap verir.	Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.2.2. "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak kullanır.	2.1. Uzak geçmişte olup bitmiş olaylar hakkında sorulara "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak cevap verir. 2.2. Uzak gelecekte gerçekleşecek olaylar hakkında sorulara "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak cevap verir 2.3. İş yerindeki çalışmalarını ile ilgili sorulara "Evet" / "Hayır" ifadelerini kullanarak cevap verir.	Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.2.3. İzlediği video / film hakkında konuşur.	3.1. Sorulduğunda videonun / filmin konusunu söyler. 3.2. Sorulduğunda videonun / filmin kimlerin izleyebileceğini söyler. 3.3. İzlediği video / filmi anlatır.	Aynı denemelerle öğretim Replikli öğretim Fırsat öğretimi	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Yeni bir durum / nesne ile ilgili sorulara cevap verir. Bu hedef davranış ile ilgili fırsat öğretimi seçilecekse öğrencinin tercih ettiği durum ya da nesnelere seçmeye özen gösterebilirsiniz.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Sözlü Etkileşim Başlatma ve Karşılıklı Sohbet Etme	3.3.1. Ortak dikkat becerileri gösterir.	1.1. Karmaşık ve uzun cümleler kullanarak ortak dikkat başlatır. 1.2. Karmaşık ve uzun cümleler kullanarak ortak dikkat sürdürür.	Fırsat öğretimi Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.3.2. İletişim başlatır.	2.1. Sözcüklerin anlamları ile ilgili iletişim başlatır. 2.2. Yeni bir durum / nesne hakkında iletişim başlatır. 2.3. Mutlu olayları paylaşır. 2.4. Üzücü olayları paylaşır. 2.5. İlginç / tuhaf olayları paylaşır. 2.6. Not yazarak durumunu, duygusunu veya düşüncesini bildirir.	Bekleme süreli öğretim Fırsat öğretimi Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.3.3. İletişime karşılık verir.	3.1. Başlatılan iletişimi karmaşık cümleler kurarak sürdürür. 3.2. Başlatılan iletişime soru ile tepki verir. 3.3. Seçimleri hakkında iletişimi karmaşık cümleler kurarak sürdürür. 3.4. Yeni bir durum / nesne hakkında başlatılan iletişimi sürdürür. 3.5. Genel bilgiler hakkında başlatılan etkileşime karşılık verir.	Replikli öğretim Fırsat öğretimi Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.3.4. Sohbet eder.	4.1. Çevresi ile ilgili sohbet eder. 4.2. İş günü hakkında sohbet eder. 4.3. Bir sinema filmi hakkında sohbet eder. 4.4. Alışveriş hakkında sohbet eder. 4.5. Başkalarının planı hakkında sohbet eder. 4.6. Bir konu seçerek sohbet eder. 4.7. Sohbet sırasında soru sorar. 4.8. Sohbeti dahil olur. 4.9. Kendi performansını hakkında sohbet eder.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.3.5. Yaşadığı / okuduğu bir olayı yazar ya da anlatır.	5.1. Yaşadığı bir olayı yazar ya da anlatır. 5.2. Okuduğu bir olayı yazar ya da anlatır.	Doğrudan öğretim Şekil verme İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
İlişki Geliştirme	3.4.1. Etkileşimlere karşılık verir.	1.1. İş arkadaşlarının ve danışmanlarının başlattığı etkileşimlere karşılık verir. 1.2. Yöneticilerinin başlattığı etkileşimlere karşılık verir.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.4.2. Belirli kişileri tanıtır.	2.1. İş arkadaşlarını tanıtır. 2.2. Yöneticisini tanıtır.	Replikli öğretim Video model	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.4.3. İletişim bilgilerini paylaşır.	3.1. İş telefonunu söyler. 3.2. E-posta adresini söyler. 3.3. İş adresini söyler.	Ayrık denemelerle öğretim Replikli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	"Etkileşimlere karşılık verir" hedefinde yer alan hedef davranışlarla ilgili öğrenciden beklentimiz karşısındaki kişi ile göz teması kurup düzeyine uygun şekilde sözü ifade eder kullanmasıdır.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Duygu ve Davranış Yönetimi	3.5.1. İş birliğine açık ve uyumlu olur.	1.1. İş arkadaşlarıyla iş birliği yapar. 1.2. İş arkadaşlarına verdiği sözü yerine getirir.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Etkinlik çizelgeleri	Davranış kayıt formu Olay kaydı
	3.5.2. Planlanan etkinliklere uyur.	2.1. Gününü planlar. 2.2. İşlerini planlar. 2.3. Ev işlerini planlar.	Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri kayıt formu Olay kaydı Beceri analizi kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	<p>"Ev işlerini planlar" hedef davranışı çalışırken, öğrencinizin daha çok tercih ettiği ev işlerinden başlamayı tercih edin.</p> <p>"İşlerini planlar" hedef davranışı ile ilgili iş ortamları hakkında öğrencilere fırsat sunmaya özen gösterin. Bu nedenle öğrenci hazır olduğunda seçmeli etkinlik çizelgeleri planlanabilir. Teknoloji kullanan öğrenciler için etkinlik çizelgeleri telefon ya da tabletlere aktarılabilir.</p>			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Duygu Düzelenme	3.6.1. Duygu durumunu düzenler.	<p>1.1. Stres durumları ile başa çıkar.</p> <p>1.2. Şikâyet için form doldurur.</p> <p>1.3. Grup önünde konuşma yapar.</p> <p>1.4. İzin verilmeyen durumları kabul eder.</p> <p>1.5. Başarısızlık durumlarını kabul eder.</p> <p>1.6. Alay edildiğinde rahatsız olduğunu söyler.</p>	<p>Ayrıntı denemelerle öğretim</p> <p>İpucu sunma ve ipucunu geri çekme</p> <p>Video model</p> <p>Replikli öğretim</p>	<p>Davranış kayıt formu</p> <p>Beceri kayıt formu</p> <p>Olay kaydı</p> <p>Beceri analizi kaydı</p> <p>Grafiksel analiz</p>
	3.6.2. Çatışma çözer.	<p>2.1. Uzlaşma / anlaşma için toplumca kabul edilen eylem ve ifadeleri kullanır.</p> <p>2.2. Kendini savunmak için toplumca kabul edilen eylem ve ifadeleri kullanır.</p> <p>2.3. Kavga ya da bir çatışma durumunda toplumca kabul edilen eylem ve ifadeleri kullanır.</p>	<p>Replikli öğretim</p> <p>Ayrıntı denemelerle öğretim</p> <p>Video model</p>	<p>Davranış kayıt formu</p> <p>Beceri kayıt formu</p> <p>Olay kaydı</p> <p>Beceri analizi kaydı</p> <p>Grafiksel analiz</p>

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Olumlu Karar Verme	3.7.1. Başkalarının söylediklerini betimleyerek duruma uygun davranır.	1.1. Kendisine sorulduğunda başkasının ne yaptığını tanımlar. 1.2. Üçüncü bir kişinin kendisi ile ilgili bir şey yaptığını duyduğunda ilgili kişiye duruma uygun davranır.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.7.2. Günlük rutinleri sırasında oluşan değişikliklerde esnek davranır.	2.1. Kişi ve etkinlik ile ilgili değişikliklere kabul eder. 2.2. Programı iptal edildiğinde durumu kabul eder.	Replikli öğretim Bekleme süreli öğretim Etkinlik çizelgeleri	Davranış kayıt formu Beceri kayıt formu Olay kaydı Beceri analizi kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Akran Etkileşimi	3.8.1. Yeni serbest zaman etkinlikleri edinir.	<p>1.1. Fotoğraf çeker ve çektiği fotoğrafları insanlarla paylaşır.</p> <p>1.2. Çektiği fotoğrafı insanlarla paylaşır.</p> <p>1.3. En az iki kişi gerektiren konsol oyunlarını oynar.</p> <p>1.4. En az iki kişi gerektiren kutu oyunlarını oynar.</p> <p>1.5. En az iki kişi gerektiren kağıt oyunlarını oynar.</p>	<p>Etkinlik çizelgeleri</p> <p>Replikli öğretim</p>	<p>Beceri kayıt formu</p> <p>Beceri analizi kaydı</p> <p>Grafiksel analiz</p>
	3.8.2. Akranıyla sohbet eder.	<p>2.1. Sohbet ile ilgili ekranına yorum yapar.</p> <p>2.2. Yapılan sohbet ile ilgili ekranının yorumlarına karşılık verir.</p>	<p>Replikli öğretim</p> <p>Bekleme süreli öğretim</p>	<p>Davranış kayıt formu</p> <p>Olay kaydı</p> <p>Grafiksel analiz</p>

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Sorumluluk	3.9.1. Verilen görevle ilgili sorumlulukları yerine getirir.	1.1. İş yerinde verilen görevleri yerine getirir. 1.2. İş tanımında olan görevleri yerine getirir. 1.3. Ev işleri ile ilgili sorumluluklarını yerine getirir.	Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.9.2. Randevularına uyar.	2.1. Yıl içinde verilen randevularına uyar. 2.2. Öncelik sırasına göre verilen görevi tamamlar.	Bekleme süreli öğretim Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	"Randevularına uyar" hedefi çalışırken öğrenci ile davranış kontratları kullanılabilir.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Olumlu ve Düzeltici Geri Bildirim	3.10.1. Düzeltici geri bildirimle uygun tepkide bulunur.	10.1. Uygun olmayan bir durum karşısında düzeltici geri bildirim verir. 10.2. Başkasından aldığı düzeltici geri bildirimini kabul eder. 10.3. Aldığı düzeltici geri bildirimine göre davranışlarını değiştirir.	Replikli öğretim İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Video model	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Toplumsal Yaşam Kuralları	3.11.1. Kurallara uyar.	1.1. Sinema, tiyatro gibi yerlerde uyulması gereken kurallara uyar. 1.2. Lokantada uyulması gereken kurallara uyar. 1.3. Toplu taşıma araçlarında uyulması gereken kurallara uyar. 1.4. Okul servisinde uyulması gereken kurallara uyar. 1.5. Misafir / ziyaretçi ağırlar.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Video model Etkinlik çizelgeleri	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.11.2. Başkalarına yardım eder.	2.1. Eşyaları taşımak için yardım eder. 2.2. Yaya geçidinde karşıdan karşıya geçen kişiye yardım eder. 2.3. Kendinden küçüklere yardım eder. 2.4. Kendinden büyük ve yaşlılara yardım eder. 2.5. Müşterilere yardım eder. 2.6. Arkasındaki kişi için kapıyı tutar. 2.7. Yardıma ihtiyacı olan birisi için kapıyı tutar.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Video model	Davranış kayıt formu Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.11.3. Randevu alır.	3.1. Öğretmeni ile görüşmek için randevu alır. 3.2. Arkadaşı ile görüşmek için randevu alır. 3.3. Yöneticisi ile görüşmek için randevu alır.	Etkinlik çizelgeleri Replikli öğretim İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.11.4. Önemli günleri kutlar.	4.1. Özel günleri kart ile kutlar. 4.2. Özel günleri mesaj ile kutlar. 4.3. Dinî günleri kart ile kutlar. 4.4. Dinî günleri mesaj ile kutlar. 4.5. Millî günleri kart ile kutlar. 4.6. Millî günleri mesaj ile kutlar.	Etkinlik çizelgeleri Video model İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.11.5. Sosyal medyayı kullanır.	5.1. Sosyal medya hesabı oluşturur. 5.2. Sosyal medya hesabı üzerinden arkadaşlarıyla iletişim kurar. 5.3. Sosyal medya hesabı üzerinden arkadaşlarıyla bilgi alışverişinde bulunur. 5.4. Sosyal medya hesabı kullanma kurallarına uyar.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Etkinlik çizelgeleri Aynı denemelerle öğretim	Beceri kayıt formu Beceri analizi kaydı Grafiksel analiz Olay kaydı

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Nezaket Kuralları	3.12.1. Nezaket ifadeleri kullanır.	1.1. İş arkadaşlarına duruma ve zamana göre selamlaşma ve vedalaşma ifadelerini kullanır. 1.2. İş arkadaşlarına duruma ve zamana göre nezaket ifadelerini kullanır. 1.3. İstemediği yiyecek-içecekler için teşekkür ederek reddeder. 1.4. İstemediğinde, çalışmaya / etkinliğe katılmayı teşekkür ederek reddeder. 1.5. Teklif edildiğinde istediği yiyecek ve içecekleri "Evet, lütfen." diyerek kabul eder. 1.6. Teklif edildiğinde çalışmaya etkinliğe katılmayı "Evet, lütfen." diyerek eder.	Replikli öğretim Video model Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Fırsat öğretimi Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.12.2. İltifat eder.	2.1. Tanıdığı kişilere fiziksel özellikleri ile ilgili iltifat eder. 2.2. Tanıdığı kişilere kişisel özellikleri ile ilgili iltifat eder. 2.3. Tanıdığı kişilere başarısı için iltifat eder.	Replikli öğretim Video model Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.12.3. Özür diler.	3.1. İzinsiz alınan eşyalardan dolayı özür diler. 3.2. Kaza sonucu zarar gören nesnelere için özür diler. 3.3. Temas etme durumlarında özür diler.	Replikli öğretim Video model Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.12.4. Teşekkür eder.	4.1. İltifat edildiğinde teşekkür eder. 4.2. Yardım edildiğinde teşekkür eder. 4.3. Hizmet aldığı anda teşekkür eder.	Replikli öğretim Video model Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Nezaket Kuralları	3.12.5. İzin alır.	5.1. Yöneticisinden izin alır. 5.2. Ortak yapılan bir etkinlik sırasında değişiklik yapmak istediğinde izin alır. 5.3. Ortak yapılacak bir programda değişiklik yapmak istediğinde izin alır.	Replikli öğretim Video model Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme Bekleme süreli öğretim	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
	3.12.6. Yardım ister.	6.1. Yaptığı iş ile ilgili yardım ister. 6.2. Bir problem durumunda çözmek için yardım ister.	Replikli öğretim Fırsat öğretimi Etkinlik çizelgeleri İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Davranış kayıt formu Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi kaydı Olay kaydı Grafiksel analiz
Açıklamalar	Seçilecek iltifat türleri öğrenciden öğrenciye değişebilir ancak hangi öğrenci olursa olsun en az iki farklı iltifat edilecek durum üzerinde çalışılmalıdır.			

Öğrenme Alanı	Hedef	Hedef Davranışlar	Önerilen Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Önerilen Ölçme ve Değerlendirme Yöntem ve Araçları
Alternatif Destekleyici İletişim Becerisi (ADİB)	3.13.1. Kendisine sorulan sorulara yazılı olarak cevap verir.	1.1. Kişisel bilgi sorularına yazılı olarak cevap verir. 1.2. 5N1K sorularına yazılı olarak cevap verir. 1.3. "Bir sorun mu var?" sorusuna yazılı olarak cevap verir.	İpucu sunma ve ipucunu geri çekme	Beceri analizi kayıt formu Beceri analizi Kaydı Grafiksel analiz

ÖRNEK ÖĞRETME-ÖĞRENME SÜRECİ

DERS PLANI ÖRNEĞİ – I

BÖLÜM-1	
Dersin Adı	: İletişim ve Sosyal Beceriler
Kademe	: III
Öğrenme Alanı	: Nezaket Kuralları
BÖLÜM-2	
Hedef	3.12.4. Teşekkür eder.
Hedef Davranışlar	4.1. İltifat edildiğinde teşekkür eder. Hedef Davranışın Tanımı: Öğrenci; görünümü, kıyafeti veya davranışları için kendisine iltifat eden kişiye 5 saniye içinde bağımsız olarak teşekkür eder.
Öğretim Yöntem ve Teknikleri	Replikli Öğretim.
Öğretim Teknolojileri ve Materyalleri	Okuma bilmeyen ve / veya sözlü iletişime giremeyen öğrencilere yönelik ses kaydı için ses kayıt cihazları (ör. bas-konuş). Okuma bilen öğrenciler için üzerine replik yazılacak kartlar.
Ortam Düzenlemeleri	Uygulamaya başlamadan önce, okuma bilen öğrenciler için yazılı replikler; okuma becerisi olmayan ya da sözlü iletişime geçemeyen öğrenciler için ise sesli replikler belirlenir. Ses kayıt cihazlarına replikler kaydedilir. Yazılı replikler ise replik kartlarına yazılır.
BÖLÜM-3	
Dikkati Çekme	Öğretmen derse başlamadan önce öğrencilere; kendilerine iltifat edildiğinde teşekkür edilmesi gerektiği, bunun bir nezaket kuralı olduğu hakkında kısa bir bilgi verir. Bir-iki öğrenciye görünümü, kıyafeti veya bir davranışı için iltifat eder.
Güdüleme	Doğru davranışlar ders boyunca, övgüler veya somut pekiştiricilerle (etkinlikler, kuruşlar ve / veya atıştırmalıklar) pekiştirilir. Öğretmen, öğrencilere teşekkür etmeden önce kazandıkları sembollerini dönüştürebilecekleri ya da aynı zamanda doğru tepki verdiklerinde kazanabilecekleri atıştırmalıkları (kuru üzüm, kraker, bisküvi vs.) belirler ve hedef davranışların varlığında bu sembollerden verir veya atıştırmalıklardan ikram eder.
Gözden Geçirme ve Derse Geçiş (Hedef Uyarı Sunumu)	Derse başlamadan önce, kullanılacak araç-gereçler (ör. bas-konuşlar, yazılı replik kartları vs.) ve pekiştiriciler gözden geçirilir ve eksik olanlar giderilir. Öğretmen kısa bir değerlendirme yaparak ders öncesi öğrencilerin performansları hakkında bilgi edinir. Doğru tepkiler için öğretmen nezaket bildiren bir ifade kullanır ("Rica ederim." gibi) fakat herhangi bir ödül verilmez. Öğrenci hiçbir tepkide bulunmaz ise ipucu sunulmaz.

<p>Uygulama</p>	<p>Öğretmen ders sırasında kendisine dikkatini yönelttiği için öğrenciyi davranışla ilişkilendirilmiş övgü sunar. Öğretmen, öğrenciyi bakarak "Gömleğin sana çok yakışmış." der ve öğrencinin tepki vermesi için 5 saniye bekler. Öğrenci ses kayıt cihazına bastıktan sonra sesli repliği (ör. "Teşekkür ederim.") tekrar eder ise öğretmen, öğrenciyi "Rica ederim." der. Pekiştirme özelliği göstermesi için öğretmen nezaket bildiren ifadelerde bulunurken (ör. "Rica ederim." derken) çok içten, samimi ve dikkat çekici davranmalıdır. Aynı zamanda öğretmen, öğrenciyi sembol vererek de pekiştirebilir. Eğer öğrenci kaydedilen sesli repliği tekrar etmez ise öğretmen aşamalı yardım kullanarak öğrenciyi, ses kayıt cihazına basıp repliği çalıştırması ve repliği söylemesi için yönlendirir.</p> <p>Öğretmen elle yönlendirmeyi öğrencinin omzuna dokunarak onun kendisine yönelmesi ve yaklaşmasında kullanır. Ustaca kullanılan elle yönlendirme, öğrencinin hata yapmasını önler. Öğretmen sohbeti sürdürürken yönerge vermez, soru sormaz. Çünkü bu durum etkinliğin gidişatını değiştirebilir. Öğrenci sesli repliği tekrar etmez ise öğretmen uygulamayı tekrar eder.</p> <p>Öğretmen, öğrencinin sesli repliği tekrar etmesi için toplam 3 deneme fırsatını her bir denemede Tekrar dene! yönergesi vererek sunar. Eğer bu sunulan 3 denemenin de ardından öğrenci sesli repliği tekrar etmezse öğretmen, ayrı denemelerle öğretim sürecine başlar. Öğrenci ses kayıt cihazına basıp hedef sesli repliği 5 saniye içinde söylerse ayrı denemelerle öğretim süreci sona erer ve öğretmen, öğrenciyi "Rica ederim." der.</p> <p>Bu süreç öğretmenin, öğrenciyi iltifat ettiği, öğrencinin görünümü ve davranışları gibi diğer durumlarda da her oturumda en az 15 tepki fırsatı sunuluncaya kadar tekrar ettirilir.</p>
<p>Açıklamalar</p>	<p>Seçilecek iltifat türleri öğrenciden öğrenciyi değiştirebilir ancak hangi öğrenci olursa olsun en az iki farklı iltifat edilecek durum üzerinde çalışılmalıdır (ör. "Gözlüğün sana çok yakışıyor." ve "Ayakkabılarına bayıldım." ya da "Çok kibarsın." ve "Kıyafetin sana çok yakışmış." gibi).</p> <p>Öğrenci, en az iki oturum üst üste öğretimde ve en az bir oturum genellemede hedefe %100 ulaştığında öğretim sonlandırılır. Genelleme verileri, ön değerlendirme oturumuyla birlikte ve öğretimde ölçüt sağlandığında son değerlendirme oturumundan sonra alınır. Genelleme, öğretim süreci içine serpiştirilmez. Veriler düzenli olarak incelendiğinde, hedef davranış üzerinde ilerleme sağlanamamışsa dersin öğretim yöntemi veya pekiştirme sistemi üzerinde uyarlamalar yapılır ya da öğretim farklı şekilde tasarlanır.</p>

BÖLÜM-4

Ölçme ve Değerlendirme:

Bu programın ölçme ve değerlendirmede aşamasında **davranış kayıt formu**, **olay kaydı** ve **grafiksel analiz tekniği** kullanılır.

Ön değerlendirme: Öğretime başlamadan önce bir ön değerlendirme verisi alır. Veriler replikli ve repliksiz etkileşimler olmak üzere iki şekilde toplanır.

Replikli etkileşim: Öğrencinin hedef repliği kullanımı, olay kaydı ile veri toplanarak belirlenir. Öğretmen, bağımsız olarak ortaya çıkan replikli etkileşimleri (+) olarak kaydeder. Eğer öğrenci etkileşime girmez, yanlış ya da ipucu sonrasında tepki verir ise etkileşim eksi (-) olarak kaydedilir. Veriler gün içinde gerçekleşen replikli etkileşim sayısı olarak kaydedilir. Repliklerin sayısı grafik üzerinde bir çizgi ile sınırlandırılır.

Repliksiz etkileşim: Öğrencinin repliksiz söylediği replikler sayılarak davranış kayıt formuna kaydedilir. Veriler replikli ve repliksiz etkileşim sayısı olarak grafiğe aktarılır.

Süreç içi değerlendirmede öğretmen, öğrencilerin tepkilerini her oturum veya haftada en az bir oturum her tepkinin ardından kaydeder. Süreç içi değerlendirme verileri ön değerlendirme verileri gibi alınır ve grafiğe aktarılır.

Genelleme verileri öğretimden önce ve öğrenci hedefe ulaştığında değerlendirilir. Genelleme oturumu, bu davranışın öğretiminde bulunmamış kişilerle alınır. Genelleme aşamasında veriler öğretim aşamasında olduğu gibi alınır ve grafiğe aktarılır.

İzleme: Öğretim sonlandırıldıktan sonra öğrencilerin hedef davranışı sürdürüp sürdürmediklerini belirlemek amacıyla belirli aralıklarla (tercihen haftada bir veya iki haftada bir) izlemeye ilişkin değerlendirme oturumları düzenlenir. İzleme aşamasında veriler ön değerlendirme aşamasında olduğu gibi alınır ve grafiğe aktarılır.

Grafiğe aktarılan ön değerlendirme ve süreç içi değerlendirme verileri birbiriyle karşılaştırılarak hedef davranışa ilişkin aşağıdaki sonuçlardan birine karar verilir.

---Ön değerlendirme verileri, çocuğun bu programa ihtiyacı olmadığını gösterdi.

---Öğrenci programın hedefine ulaştı.

---Genelleme gerçekleşti.

---Davranış uygun seviyede sürdürüldü.

---Program istenilen sonucu sağlamadı, yerine başka program geliştirilecek.

---Program geçici olarak _____'e kadar sonlandırıldı.

---Diğer (açıklama yazın) _____.